

С. В. Кульчицький

Історичний процес

ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС – зміна суспільних подій, пов'язаних між собою прямими або опосередкованими причинно-наслідковими зв'язками. Людська свідомість сприймає розподілену в часі зміну подій у ретроспективі та перспективі як ходу історії. І. п. має свою динаміку: в добу рев. потрясінь хода історії стає швидшою, але бувають епохи, коли, на думку людей, у сусп. житті не відбувається жодних істот. змін. Перші спроби розібратися в динаміці істор. подій зроблено у стародавні часи. Найпоширенішими тоді стали уявлення про плин людського життя як віддалення від колиш. «золотого віку». Прагнучи знайти в сусп. змінах певні закономірності й сенс, мислителі античності розробили, зокрема, концепцію істор. кругообігу (за аналогією з явищами кругообігу в природі). На їхню думку, життя людства мало рухатися по замкненому колу, від упадку до розквіту й навпаки. У середньовіч. Європі утвердилося провіденц. розуміння сенсу І. п. Тогочасні мислителі вважали, що І. п. відбувається відповідно до Божого провидіння. У добу Просвітництва «подолано» міфологізм і провіденційність. У працях переважної більшості мислителів 18 ст. заг. тенденцію сусп. змін у минулому розцінено позитивно, і цей позитив екстрапольов. на баланс майбут. змін. Оптимістич. погляд на І. п. протримався півтора століття. Його не змогли похитнути ні 1-а світова війна, ні Велика депресія 1929–33, ні [2-а світова війна](#). Крах нацист. «нового порядку» багато істориків країн Заходу тлумачили як підтвердження обнадійливого прогнозу їх попередників про позитивну спрямованість І. п. Навіть у 1960-і рр. багато видат. письменників і науковців висловлювали думки, що ґрунтувалися на вірі в істор. прогрес. Нині більшість суспільствознавців схильна вважати, що поняття «прогрес», засн. на припущенні, ніби сучас. стан людського життя має якісні переваги над минулим, зумовлює нерозуміння того, що відбувається насправді. На думку Дж. Тоша, якщо історик заходить надто далеко у прагненні продемонструвати прогресивність розвитку, він вступає в конфлікт зі своїм профес. обов'язком відтворювати минуле з середини.

Рекомендована література

1. E. Carr. What is History? Macmillan, 1961;
2. J. H. Plumb. The Death of the Past. Macmillan, 1969;
3. J. Tosh. The Pursuit of History. 1984;
4. 1991;

5. 2002;

6. 2006 (рос. перекл. – Стремление к истине. Москва, 2000).

Бібліографічний опис:

Історичний процес / С. В. Кульчицький // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. – Режим доступу:

<https://esu.com.ua/article-12796>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).